

6. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода; дополнения и комментарии Д. И. Ермоловича. 2-е изд., стереотип. Москва: Р. Валент, 2006. 240с.

7. Федоров А. В. Принцип адекватности перекладу та його значення для методики викладання іноземних мов. *Питання методики викладання іноземних мов*: збірник наукових праць. Москва, 1958. С. 200–211.

Остапенко С.

– кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Донецького національного університету економіки та торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг

УДК [81'25:81'38]:82

**ВАРИАТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ СТИЛІСТИЧНИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙ У ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ**

У статті визначено особливості художніх творів та специфіку їх перекладу. На основі компаративного аналізу автором досліджено проблему застосування стилістичних трансформацій в українських перекладах роману Г. Веллса «Машина часу», зроблених М. Івановим та О. Дідик, з'ясовано їх комплексність та виправданість.

Ключові слова: художній переклад, стилістична трансформація, експресивація, логізація, модернізація, архаїзація.

Остапенко С.

– кандидат педагогических наук, доцент, заведующая кафедрой иностранной филологии и перевода Донецкого национального университета экономики и торговли имени Михаила Туган-Барановского, г. Кривой Рог

**ВАРИАТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СТИЛИСТИЧЕСКИХ
ТРАНСФОРМАЦИЙ В ПРОЦЕССЕ ПЕРЕВОДА ХУДОЖЕСТВЕННОГО
ТЕКСТА**

В статье определяются особенности художественных произведений и специфика их перевода. На основе компаративного анализа автором исследована проблема использования стилистических трансформаций в украинских переводах романа Г. Уэллса «Машина времени», сделанных Н. Ивановым и О. Дидык, выяснена комплексность и оправданность этих переводов.

Ключевые слова: художественный перевод, стилистическая трансформация, экспрессивація, логізація, модернізація, архаїзація.

Ostapenko S.

– Candidate of Science (Theory of Education), Head of Foreign Philology and Translation Department, Donetsk M. Tugan-Baranovskyi National University of Economics and Trade, based in Kryvyi Rih

**APPLICATION VARIABILITY OF STYLISTIC TRANSFORMATIONS IN
THE FICTION TEXT TRANSLATION**

The article deals with peculiarities of fiction works and their translation characteristic aspects. On the basis of comparative analysis, the author investigates the problem of stylistic transformations application in Ukrainian translations of the novel "The Time Machine" by H. G. Wells, identifies their integrity and propriety.

Key words: literary translation, stylistic transformation, expressivation, logization, modernization, archaization.

Постановка проблеми. Сучасну культуру будь-якого народу неможливо уявити без перекладу художніх творів, що безсумнівно не лише прокладають мости взаєморозуміння між різними націями та їхніми культурними здобутками, а й сприяють ідейному, тематичному, жанровому збагаченню літератур і культур. Процес художнього перекладу прози чи поезії – це справжнє мистецтво, творчість, на шляху продукування якого перекладач стикається зі значною кількістю перекладацьких проблем, що вимагають його найвіртуознішої майстерності для їх вирішення. Не дивлячись на новітні дослідження в даній галузі, їх специфіку і глибину, проблема перекладу художніх творів залишається відкритою. Вітчизняні й зарубіжні перекладознавчі студії неодноразово зверталися до розгляду таких питань як одиниця перекладу, способи передачі стилістичних, лексико-семантичних одиниць, етнокультурної специфіки оригіналу, з'ясовували роль перекладача в процесі перекладу, визначали особливості перекладу поетичних і прозових текстів тощо, однак особливості стилістичних трансформацій в процесі перекладу саме на прикладі художньої літератури досліджено дотично, чим і підкреслюється актуальність даної статті.

Метою та завданням наукової розвідки є аналіз застосування стилістичних трансформацій в українських перекладах роману Г. Веллса «Машина часу», зроблених М. Івановим та О. Дідик, їх порівняльний аналіз та виправданість.

Аналіз останніх досліджень. Інтерес до проблеми перекладацьких трансформацій з боку лінгвістів та їх висвітлення є в курсі теорії та практики перекладу вже традиційним. Такі лінгвісти, як Л. Бархударов, В. Комісаров, І. Корунець, В. Карабан та інші, присвятили дослідженню перекладацьких трансформацій свої праці [5, с. 113]. Науковці Л. Науменко та А. Гордєєва надали класифікацію та визначення всіх видів трансформацій [4]. Але питання виправданості застосування трансформацій при перекладі творів художньої літератури залишається в полі зору сучасних лінгвістів.

Виклад основного матеріалу дослідження. «Художній переклад – особливий вид перекладу, оскільки він є не точна передача змісту, а відображення думок і почуттів автора прозового або поетичного першотвору за допомогою іншої мови, перевтілення його образів у матеріал іншої мови» [3, с. 3].

Для створення повноцінного перекладу перекладач повинен брати до уваги характерні особливості автора повідомлення (джерела інформації) і тих одержувачів (рецепторів) інформації, для яких призначалось це повідомлення, їх знання і досвід, відбивану в повідомленні реальність, характер і особливості сприйняття людей, яким адресується переклад, і усі інші аспекти міжмовної комунікації, що впливають на хід і результат перекладацького процесу. Саме для цього при перекладі використовуються перекладацькі трансформації.

Існує багато вчених, які вивчали трансформації з різних точок зору, і у кожного з них своє бачення принципів класифікації перекладацьких трансформацій. У запропонованій науковій розвідці ми опиратимемося на класифікацію вчених Л. Науменко та А. Гордєєвої, які поділяють трансформації на семантичні, граматичні та стилістичні.

Під стилістичними трансформаціями розуміють «такі способи перекладу, за допомогою яких перекладач змішує стилістичні акценти, нейтралізуючи або, навпаки, актуалізуючи конотативні відтінки значення, або ж адаптуючи мову перекладу до стилістичних норм» [4, с. 31].

До стилістичних перекладацьких трансформацій відносять логізацію, експресивацію, модернізацію та архаїзацію.

Розглянемо їх детальніше на прикладах українських перекладів роману Г. Веллса «Машина часу», зроблених М. Івановим та О. Дідик, їх виправданість та доцільність. Необхідно зазначити, що стилістичні трансформації не є дуже поширеними в обох перекладах і використовуються переважно при перекладі описів.

У більшості випадків трансформації є виправданими. Найбільш вживаною є трансформація **експресивації**, суть якої полягає у «заміні нейтральної одиниці мови оригіналу її стилістично-маркованим відповідником у мові перекладу, що надає перекладу емоційно-експресивного забарвлення» [4, с. 33].

Так, фразу “*his hair disordered*” [6] М. Іванов переклав як «*волосся розкуйовджене*» [1], а О. Дідик – «*скуйовджене волосся*» [2]. Як бачимо, нейтральне за окрасою слово *disordered* («невпорядкований») було перекладено більш експресивними опціями розмовного характеру *розкуйовджене* та *скуйовджене*, що відповідають ситуації та образу героя.

В наступному прикладі “*There was a minute’s pause perhaps*” [6] – «*На хвилину запала мовчанка*» [1] – «*Після цього запала тиша*» [2] загальноновживане словосполучення *there was* було передано українською мовою більш експресивно, як *запала*. У цьому випадку можна констатувати наявність трансформації експресивації одночасно із лексико-семантичною трансформацією конкретизації значення і контекстуальною заміною – *pause* («пауза, зупинка») – *мовчанка* – *тиша*, що є доречним при перекладі конструкції *there is*, а також відповідно нормам українського синтаксису.

Розглянемо наступний приклад: “*was like furnishing a nursery with egg-shell china*” [6] – «*як довірити дитячим рукам коштовну річ із тендітної порцеляни*» [1] – «*як крихка порцеляна в дитячій кімнаті*» [2]. Слово *egg-shell* має значення «тонка», а автори перекладу відтворили його як *тендітна* та *крихка*, що краще сполучається з іменником *порцеляна* і тим самим виправдовує застосування трансформації експресивації.

У словосполученні “*utter confusion*” [6] – «*цілковитий хаос*» [1] – «*повний безлад*» [2] слово *confusion* має словникове значення

«збентеження», але було перекладене як хаос та безлад, щоб підсилити ставлення до ситуації.

Наступний приклад: “*when thought roams шастать скататься gracefully free ...*” [6] – «коли думки ... вільно лунуть» [1] – «коли думки ... м'яко ширяють у повітрі» [2]. Як бачимо, слово *roams*, що має значення «шастати» і доволі експресивне забарвлення, було відтворене О. Дідик ще більш експресивно – *ширяти*. Водночас, М. Іванов надав більш притаманний українській мові варіант *лунути* у сполученні з іменником *думки*, тим самим застосувавши трансформацію логізації.

У словосполученні “*behind his lucid frankness*” [6] слово *lucid* має значення «світлий, видимий, ясний». В перекладах маємо «за його удаваною щирістю» [1] та «за його прозорою відвертістю» [2], де О. Дідик точно передала значення українською мовою, в той час як М. Іванов застосував експресивацію, надавши виразу негативного відтінку і тим самим наблизивши його емоційно до стилістики оригіналу.

Не оминули автори перекладу і трансформації **логізації**, тобто «заміни емоційно-експресивної або етномаркованої одиниці МО стилістично нейтральним її відповідником у мові МП, що усуває або послаблює естетичну функцію першотвору» [4, с. 32].

Так, фразу “*there was that luxurious after-dinner atmosphere*” [6] М. Іванов переклав як «панувала та чудова пообідня атмосфера» [1], а О. Дідик – «панувала та приємна пообідня атмосфера» [2]. Як бачимо, обидва перекладачі переклали слово *luxurious*, що має значення «розкішний, шикарний», менш емоційними *чудова* та *приємна*, що в українській мові краще сполучаються з іменником *атмосфера*. Отже, трансформація логізації є доречною.

У наступному прикладі “*But the Time Traveller had more than a touch of whim among his elements*” [6] – «Але Мандрівникова вдача мала надто багато незвичайних рис» [1] – «Але Мандрівником у Часі керувала не просто примха» [2] слово *whim* означає «примха», що і спостерігаємо у перекладі О. Дідик. Однак М. Іванов зробив описовий переклад виразу, тим самим застосувавши логізацію, але не порушивши естетичної функції першотвору.

Найменш вживаною є трансформація модернізації – «способу перекладу застарілих, архаїчних слів та висловів, а також слів-історизмів більш сучасними їх відповідниками, що послаблює естетичну функцію першотвору» [4, с. 34].

У наведеному прикладі “*the soft radiance of the incandescent (раскаленный) lights*” [6] – «м'яке світло електричних лампочок» [1] – «лампочки освітлювали» [2] автори перекладів застосували логізацію та модернізацію одночасно, оскільки вираз *incandescent lights* має значення «лампи розжарювання», що є незрозумілим читачам через свою застарілість. З метою уникнення непорозуміння з боку сучасного читача автори перекладу застосували модернізацію і надали більш сучасний варіант – *лампочки*, але порушили не тільки естетичну функцію, але й змінили значення слова.

І наостанок, **архаїзація** – це «спосіб перекладу сучасної загальноживаної лексики застарілими, архаїчними словами та висловами, а також словами-історизмами для відтворення історичних реалій або надання мові перекладу необхідного стилістичного забарвлення» [3, с. 35].

Розглянемо це на наступному прикладі: “*two in brass candlesticks upon the mantel and several in sconces*” [6] – «дві з них, у бронзових свічниках, – на поличці каміна, а решта в канделябрах» [1] – «дві у латунних поставниках на коминку і ще декілька в канделябрах» [2]. Слово *mantel* позначає застаріле для сучасного читача поняття «камінець», що точно передала в перекладі О. Дідик як *коминок*. М. Іванов застосував модернізацію і презентував сучасне і більш притаманне англійській культурі поняття *камін*, тим самим надавши, на нашу думку, перекладу змістової неточності. Водночас, обидва перекладачі застосували архаїзацію, переклавши слово *sconces* («бра») як *канделябри*, що є застарілим і більш притаманним українській культурі.

Як було доведено і проілюстровано прикладами з тексту, здебільшого трансформації носять комплексний характер, коли перекладачі застосовують кілька трансформацій одночасно.

Так, у реченні “*The Time Traveller ... was expounding a recondite matter to us*” [6] – «Мандрівник у Часі ... розказував нам якісь дивовижні речі» [1] – «Мандрівник у Часі ... роз’яснював нам щось неймовірне» [2] слово *expound* («пояснювати, розвивати, викладати») було точно відтворено за значенням О. Дідик – *роз’яснював*, в той час як М. Іванов застосував логізацію (переклав його більш нейтральним словом *розказував*), але не в якому разі не порушив змістового і стилістичного навантаження. Але для відтворення слова *recondite* («неясний, малозрозумілий») обидва перекладачі дійшли спільної думки і переклали його як *дивовижний* і *неймовірний*, застосувавши експресивацію поряд із лексико-семантичною трансформацією контекстуальної заміни, надавши виразу емоційності і комплексності.

У наступному реченні “*The fire burned brightly*” [6] – «У каміні яскраво палахкотів вогонь» [1] – «У коминку яскраво палахкотів вогонь» [2] можна також спостерігати комплексне застосування трансформацій: модернізацію при використанні слова *камін* і експресивацію при перекладі слова *burn* («горіти, палити») більш емоційним *палахкотів* задля надання емоційності вислову.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Результати порівняльного аналізу тексту оригіналу та кінцевого варіанту тексту перекладу дозволяють зробити висновок, що для досягнення змістової близькості перекладу до тексту оригіналу потрібно застосовувати перекладацькі трансформації. У перекладах роману Г. Веллса «Машина часу», зроблених М. Івановим та О. Дідик, у більшості випадків трансформації є виправданими. Перекладачами були використані всі види стилістичних трансформацій: експресивація, логізація, модернізація, архаїзація. Найчастіше була застосована трансформація

експресивації, рідше – модернізації. Це, напевне, пояснюється тим, що перекладачі хотіли зберегти стилістику твору, але і максимально наблизити читача до подій того часу, коли був написаний твір. У деяких випадках використання певної трансформації було влучнішим у перекладі М. Іванова.

Але здебільшого трансформації носили комплексний характер: задля досягнення адекватності – головної мети перекладу – перекладачі застосовували декілька трансформацій одночасно, і як було зазначено, не тільки стилістичних, але й лексичних. Отже, для всебічного аналізу перекладів роману необхідно надалі розглянути комплексне застосування всіх видів трансформацій, що сприяє якості перекладу художньої літератури.

Література

1. Веллс Г. Машина часу. Харків: Фоліо, 2003. 480 с. URL: http://ae-lib.org.ua/texts/wells_the_time_machine_ua.htm
2. Веллс Герберт. Невидимець. Машина часу / пер. з англ.: Оксана Дідик, Володимир Лівар. Київ: Країна Мрій, 2013. 315 с. URL: <https://coollib.net/b/300987/read#t31>
3. Коптілов В. В. Актуальні питання українського художнього перекладу. Київ: Вид-во Київського ун-ту, 1971. 131 с.
4. Науменко Л. П., Гордєєва А. Й. Практичний курс перекладу з англійської мови на українську: навч. посібник. Вінниця: Нова книга, 2011. 136 с.
5. Остапенко С. А. Особливості застосування граматичних трансформацій у процесі перекладу англійського художнього твору українською та російською мовами. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Філологія»*. № 2(26). 2017. С. 113–115.
6. Wells, H. G. The Time Machine. URL: <http://www.fourmilab.ch/etexts/www/wells/timemach/timemach.pdf>
http://www.planetpdf.com/planetpdf/pdfs/free_ebooks/The_Time_Machine_NT.pdf

Фурт Д.

*– старший викладач кафедри іноземної філології та перекладу
Донецького національного університету економіки та торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг*

УДК 378.147-057.875-027.63(477)

ПЕРЕКЛАД ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ

Проблема перекладу термінів з англійської мови на українську була й залишається однією з найбільш актуальних у сучасному перекладознавстві. Переклад економічних текстів відрізняється точною структурою перекладу. У статті розглянуто поняття «термін» та «економічний термін», визначено основні вимоги до терміна, проаналізовано прийоми перекладу та наведено приклади перекладу окремих термінів.

Ключові слова: *термін, економічний термін, термін-словосполучення, калькування, транскрипція та транслітерація, семантичний еквівалент, експлікація, повне копіювання, аббревіатури.*